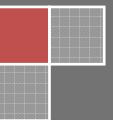

İK V DEĞERLENDİRME NOTU

AB Nereye Gidiyor?

Can MİNDEK

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

AB NEREYE GİDİYOR?

Giriş

Avrupa Birliği bütünleşme sürecinin geldiği noktayı ve bir bakıma bu “başarı hikâyesinin” ulaştığı yeri simgeleyen ortak para birimi “Avro”, son dönemlerde Birliğin ne yöne doğru gittiği ile ilgili soru işaretlerinin kaynağı haline geldi. Bu değerlendirme yazısı, daha çok gözlem ve yorumlara dayanarak oluşturuldu ve AB üye devletleri arasındaki ilişkiler üzerinden “AB nereye gidiyor?” sorusunu tartışmayı hedefliyor.

Başlıkta yöneltilen soru; akla ilk olarak “AB bir yere gidiyor mu?” sorusunu getiriyor. 2008 yılından bu yana küresel ekonomik krizin yarattığı mali, sosyal ve siyasal sorunlarla uğraşan Avrupa Birliği, genişleme ve derinleşme anlamında önemli adımlar atamadı. Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi, geride bırakılan üç yıldaki en önemli kazanım olarak gösterilebilir. Genişleme politikası ise, Hırvatistan ve İzlanda gibi ‘küçük’ adımlarla sürdürülüyor. Ancak bu adımların büyük resim üzerinde AB’ye ne kadar fayda getireceği tartışmalı. Böyle bir ortamda tüm dikkatler ve enerji başta Yunanistan olmak üzere, krizle mücadele eden ülkelerin kurtarılmasına ve Avro ile yola devam edilmesine veriliyor.

Ne var ki, krizle mücadele ekseninde AB içinde belirli ayrılık noktalarının ortaya çıktığı öne sürülebilir. Aşağıda tartışmaya açılan bu noktalar bağlamında, Birliğin üç büyük üyesi Almanya, Fransa ve İngiltere’nin AB içerisinde yeniden konumlanmaya başladıklarını görüyoruz.

1. Bütçeye katkı sağlayanlar, bütçeden yararlananlar

Avrupa Birliği üye ülkeleri 1984 yılında bütçe görüşmelerini yürütürken, dönemin İngiltere Başbakanı Thatcher’ın “I want my money back”¹ dediği ve İngiltere’nin AB bütçesine olan katkısını yeniden yapılandığı halen hafızalarda yer alıyor. Her bütçe döneminde söz konusu uygulamanın değiştirilmesi ve İngiltere’nin bütçeye net katkısının artırılması gündeme geliyor. Fransa eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac bu konuda uzun süren bir mücadele vermişti.

¹ Paramı geri istiyorum. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4721307.stm>

Avrupa Birliği bütünleşme sürecinin geldiği noktayı ve bir bakıma bu “başarı hikâyesinin” ulaştığı yeri simgeleyen ortak para birimi “Avro”, son dönemlerde Birliğin ne yöne doğru gittiği ile ilgili soru işaretlerinin kaynağı haline geldi. Bu değerlendirme yazısı, daha çok gözlem ve yorumlara dayanarak oluşturuldu ve AB üye devletleri arasındaki ilişkiler üzerinden “AB nereye gidiyor?” sorusunu tartışmayı hedefliyor.

Söz konusu tartışmanın arkasında yatan temel gerekçe, üye devletlerin AB bütçesine yaptıkları katkı ve söz konusu katkının kendilerine geri dönüşü bakımından “net katkı yapanlar” ve “net yararlanıcılar” olarak ikiye ayrılmalarıdır. Almanya, Fransa, İsveç ve Hollanda en önde giden net katkı yapan ülkelerdir. AB bütçesinden yapılan harcamaların büyük bölümünün tarım ve kırsal kalkınmaya harcanıyor olması, tarım ülkesi olmayan üye devletler için (örn. İngiltere) bütçeye yapılan katkıyı sorgulanır hale getiriyor.

AB'nin ekonomik krizle mücadele amacıyla oluşturduğu mekanizmalar için de benzer bir durumdan bahsedilebilir. Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İrlanda'nın yaşadığı mali ve bütçesel istikrarsızlıklar Avro'nun dahi tehlikeye girmesini beraberinde getirdiği için, Birliğin önde gelen üyeleri Almanya ve Fransa, IMF'nin de desteğiyle bir kurtarma operasyonuna başladılar. İKV tarafından hazırlanan diğer değerlendirme notlarında daha detaylı olarak analiz edilen kurtarma paketlerinde, esas olarak, zor durumdaki ülkelere belirli mekanizmalar aracılığıyla borç ve krediler veriliyor, karşılığında da kemer sıkma önlemleri isteniyor. Avrupa'dan Wall Street'e kadar uzanan büyük sosyal tepkilerin arkasında da bu anlaşmalar yatıyor.

Almanya'nın AB'yi krizden kurtarma konusunda ne kadar büyük bir paya sahip olacağı 26 Ekim'de yapılan “Avro Zirvesinde” ortaya çıktı.² Yunanistan'a yapılacak yardımın şekli ve boyutu, basında da geniş bir şekilde tartışıldığı üzere, Merkel'in çizdiği plana uygun olarak belirlendi. Bu noktada, Almanya-Fransa eksenini önemini korumaya devam etse de Almanya'nın daha ağırlıklı bir rol oynadığı söylenebilir. Öte yandan, Avro Zirvesi ışığında bir başka önemli ayrışma noktasına doğru gidildiği de ortaya çıkıyor: çift vitesli Avrupa mı?

2. Avro üyeleri (17), Avro dışındakiler (10)

AB bütünleşme süreci her zaman ve herkes için farklı hızlarda ve yoğunlukta ilerliyor. Belirli dönemlerde yavaşlamalar olurken, özellikle parasal birlik ve ortak politikalar alanında önemli adımlar atıldı. Politikalar özelinde bakıldığında da, bazı üye devletlerin daha hızlı ilerledikleri, diğerlerinin de geriden geldiği görüldü. Bu durum, çevre ve sosyal politika gibi çeşitli alanlarda “*leader-laggard*” ayrımını beraberinde getirirken; genel olarak bütünleşme süreci çerçevesinde de çift vitesli Avrupa tartışmalarını güçlendirdi.

26 Ekim tarihinde Avro üyesi 17 ülke, ortak para biriminin ve Yunanistan'ın geleceğine yönelik kararlar aldılar. Ancak bu kararların diğer tüm alanlardan izole bir şekilde sadece Avro'yu bağlaması ve tek pazarı etkilememesi mümkün değil. Dolayısıyla, AB-27'den oluşan ortak pazarın kaderini etkileyebilecek kararlar Avro-17 tarafından alınmış oldu. Bu durumda, en başından itibaren Avro'nun dışında kalmayı sürdüren ve “*City*”nin kutsallığına inanan İngiltere ve diğer dokuz üye devlet, karar mekanizmalarına dâhil olmadıkları bir sürecin sonuçlarıyla karşı karşıya kaldılar.

Parasal bütünleşme, bölgesel politika ve sosyal politika alanlarında istikrarlı bir şekilde dışarıda kalmayı seçen İngiltere, her zaman dışarıda olmanın sonuçlarıyla yüzleşmeye başlıyor.³ Yunanistan'ın veya İtalya'nın borçlarını üstlenmek istemiyorlar, ancak kararlara da müdahale edemiyorlar. Mali

² AB Bakanlığı Resmi web sitesi, Avro Zirvesi, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46823&l=1>

³ John Palmer, European Union: Who do you believe?, Open Democracy, 1 November 2011, s.1

açından Avro'nun dışında kalmak karlı görünse de, orta vadeli siyasi etkileri şimdiden soru işaretleri getirmeye başladı.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Almanya şu anda bütünleşmenin yönünü ve hızını belirleyecek ülkelerin başında geliyor. Eksenin ikinci ayağını oluşturan Fransa, her ne kadar Yunan hükümetinin referandum kararına karşı sert bir tepki gösterdiyse de, seçim sürecine girmeye başladıkça AB meselelerine daha fazla ulusal gözlükle bakacak. İngiltere ise, bütünleşme gündeminin temel maddesi olan Avro'nun dışında. Peki Almanya nasıl bir Avrupa istiyor?

3. Daha çok Avrupa, daha az Avrupa

AB üye devletleri, küresel krize karşı önlem almakta geç kaldılar. Bu durum, hem krizin gelişini geç fark etmelerinden hem de 27 üye devlet arasında uzlaşma sağlanmasının uzun sürmesinden kaynaklandı. Önlemler alındıkça da, karar alınacak esas konunun aslında Birliğin geleceği olduğu anlaşıldı. Gelenen noktada, AB kuruluşundan bu yana karşı karşıya olduğu soru ile yeniden yüzleşiyor: federasyon mu hükümetler arası mı?

Küresel krizin etkilerinin hafifletilmesi ve gelecekte benzer durumlara karşı koyulabilmesi için kalıcı mekanizmaların gerektiği sıklıkla ifade ediliyor. Öte yandan, mali politikaların istikrara kavuşturulması için yeni önlemler alınması, İstikrar ve Büyüme Paktı'nın gözden geçirilerek cezai yaptırımların güçlendirilmesi (bu, Komisyon'un rolünü artırır) ve hatta bir "Maliye Bakanı" veya "Avro'dan Sorumlu Komisyon Üyesinin" belirlenmesi de gündeme geliyor. Tüm bu öneriler, daha fazla Avrupa'yı çağrıştıran, bir bakıma federatif adımlar. Ancak bu adımların nasıl ve ne kadar kararlılıkla atılacağı da şüphelidir.

Zira madalyonun diğer yüzüne bakıldığında, kriz bağlamında atılan adımların daha çok "ulus-devletler" ekseninde geliştiğini, dayanışma ve birlikte hareket etme olgularının her zaman hayat bulamadığı da gözlenebiliyor. Slovakya'nın, Yunanistan'ın kurtarılmasına ilişkin bakış açısı ortada. Aynı zamanda, kamuoylarında kuzey-güney ayrımının güçlü bir şekilde yer aldığı söylenebilir. Dolayısıyla, hükümetler arası modeli sarsacak güçte federal adımlardan bahsetmek zor ya da bunun için henüz erken.

Yukarıda sorulan soruya dönülecek olursa, Almanya'nın "Maliye Bakanı" gibi bir oluşuma çok sıcak bakmayacağı düşünülebilir. Bu ülkenin, merkezi Frankfurt'ta olan Avrupa Merkez Bankası ile olan ilişkileri düşünüldüğünde, daha fazla federal bir adıma yakın durması pek olası değil. Aynı zamanda, Yunanistan'ın Avro'dan çıkması gibi ihtimallerin tartışıldığı bir ortamda, "daha fazla Avrupa" beklentisi biraz naif kalabilir.

Sonuç

AB bütünleşme süreci sorunsuz ilerlemiyor. Dünya üzerinde, ulus-devlet modeline alternatif olarak düşünülebilecek tek yapılanma olan AB, yaşadığı en büyük kriz karşısında aslında ne kadar da üye devletlere bağlı bir oluşum olduğunu gösterdi. Yukarıda yapılan kısa değerlendirme, Birliğin gideceği yönün üye devletler tarafından atılacak adımlara bağlı olduğunu ortaya koyuyor.

Avro krizinden bahseden bu yazı yalnızca siyasi tartışmalara değindi. Bu da gösteriyor ki Avro yalnızca ekonomik değil aynı zamanda son derece siyasi bir konu. Dolayısıyla, Yunanistan ile ilgili alınacak her

karar, Birliğin mevcut durumu ve geleceğini de ilgilendiriyor. Örneğin Yunanistan'ın Avro'dan çıkması, AB adına büyük bir geri adım olarak algılanacaktır. Böyle bir adımın söz konusu üye devlete ekonomik fayda sağlayacağı düşünülse de, yaratacağı siyasi sonuçları hesap etmek zor olacaktır.

Mevcut durum, Almanya'nın daha ağırlıklı olduğu bir Almanya-Fransa ekseninin Birliğin yönünü belirlediğini gösteriyor. Bu yön, şu an için daha fazla Avrupa değil ve daha ziyade ulus-devlete dayanıyor. Böyle bir ortamın, Türkiye'nin üyelik sürecinin hızlanması için ne kadar elverişli olduğu da fazlasıyla tartışmalı. Zira Avrupa Birliği içerisinde olduğu siyasal, ekonomik ve sosyal krizlerden kurtulmadan ya da en azından bu yönde ciddi bir mesafe kaydetmeden Türkiye ile olan katılım müzakerelerini hızlandıracak enerjiyi bulmakta zorlanabilir. Öte yandan, yaşanmakta olan çalkantılı süreç, AB'nin siyasi irade gerektiren konularda gerekli kararlılığı göstermesini engelliyor. Dolayısıyla, AB değerlerinin ön plana çıkarıldığı ve geleceğe dönük vizyoner hamlelerin yapılmaya başladığı bir Birlik, Türkiye'nin tam üyeliği için gerekli ortamı sağlayacaktır.